

NORDLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

Areal Nordland 2050

Scenarier om arealutviklingen -
basert på FNs bærekraftsmål

Leticia Antunes Nogueira
Aase Kristine Lundberg
Jan Dietz
Thoralf Fagertun
Maiken Bjørkan

Fremtidsscenarier illustrert av Martin Losvik

NF rapport nr.: 2/2020

NORDLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

Areal Nordland 2050

Scenarier om arealutviklingen
basert på FNs bærekraftsmål

NF rapport nr: 02/2020

ISBN nr: 978-82-7321-784-4 (trykt)

978-82-7321-785-1 (digital)

Publisert: 24. januar 2020

Skrevet av: Leticia Antunes Nogueira

Aase Kristine Lundberg

Jan Dietz

Thoralf Fagertun

Maiken Bjørkan

Illustrasjoner: Martin Losvik

TITTEL: Areal Nordland 2050: Scenarier om arealutviklingen basert på FNs bærekraftsmål	OFF. TILGJENGELIG: NF-RAPPORT NR: 02/2020 Ja ISBN nr: 978-82-7321-784-4 (trykt) 978-82-7321-785-1 (digital)
FORFATTERE: Leticia Antunes Nogueira Aase Kristine Lundberg Jan Dietz Thoralf Fageturn Maiken Bjørkan	PROSJEKTANSVARLIG: Leticia Antunes Nogueira
ILLUSTRASJONER: Martin Losvik	FORSKNINGSLEDER: Leticia Antunes Nogueira
PROSJEKT: Utarbeidelse av senarier basert på FN17	OPPDRAGSGIVER: Nordland fylkeskommune Katrine Erikstad, leder plan og miljø
SAMMENDRAG: Formålet med oppdraget har vært å utarbeide scenarier som tar for seg rammevilkårene for arealpolitikken i Nordland med 2050 som tidsperspektiv. Scenariene viser flere ulike fremtidige tilstander og hva disse kan bety for gjennomføringen av FNs bærekraftsmål. Scenariene skal bidra til bevisstgjøring og skape diskusjon i forbindelse med revidering av fylkets arealpolitikk. Scenariene er enkle og lette å ta i bruk i dialogen med interessenter.	SUMMARY: The purpose of this work has been to develop scenarios that consider the framework conditions for areal policy in Nordland, with 2050 as a time perspective. The scenarios show several different future conditions and what these may mean for the implementation of the UN's Sustainable Development Goals. The scenarios will contribute to raising awareness and creating discussion in connection with the revision of the county's areal policy. The scenarios are straightforward and easy to use in dialogue with stakeholders.
EMNEORD: Scenarier; FN bærekraftsmål; bærekraftig utvikling; arealplanlegging; arealpolitikk; Nordland.	KEYWORDS: Scenarios; UNSDG; sustainable development; areal planning; areal policy; Nordland.
Andre rapporter innenfor samme området ved Nordlandsforskning (ISSN 0805-4460): Bardal, K-G.; Gjertsen, A.; Reinart, M.B. Barrierer mot mer bærekraftig mobilitet: Erfaring fra tre norske byer. Rapport 1/2019.	ANTALL SIDER: 38

Inhold

Forord	5
Om forfatterne	7
Bakgrunn for og tolkning av oppdraget	8
Metode	10
Kort om scenarier og scenariemetodikk.....	10
Nærmere om arbeidet med rapporten og scenariene.....	11
Fire scenarier og en ønsket tilstand	12
Avfolket og gjengrodd.....	14
Kolonisering 2.0.....	18
Offentlig oksygen.....	22
Friluftsmuseum.....	26
Et balansert, bærekraftig Nordland.....	30
Implikasjoner for arealpolitikken og arealutviklingen i Nordland	32
Drøfting av lærdommer: Hva forteller scenariene oss?.....	32
Hva er de viktigste barrierene for å kunne integrere bærekraftsmålene i regionsentrenes planlegging og planarbeid.....	34
Hvordan kan NFK støtte kommunene i arbeidet med å integrere bærekraftsmålene i samfunns- og arealplanlegging?.....	35
Veien videre og anbefalinger	36
Referanser	38

Forord

Denne rapporten inneholder fire scenarier som tar for seg fremtiden for arealpolitikken i Nordland i et 30-årsperspektiv (2050). Hensikten har vært å belyse hva viktige fremtidige endringer vil kunne bety for regionsentrene i Nordland og arbeidet med å virkeliggjøre FNs bærekraftsmål. Rapporten bygger på innsikter og data samlet inn gjennom intervjuer med et titalls relevante og kunnskapsrike informanter fra de ti regionsentrene i Nordland, i tillegg til Nordland fylkeskommune. Det er avholdt et scenarieverksted ved Nordlandsforskning.

Fylkets arealpolitikk skal revideres og oppdateres. Scenariene skal bidra til å skape bevissthet om de avgjørende utfordringene og stimulere til diskusjon om veien videre. Oppdraget søker å dekke behovet for enkle, stiliserte scenarier som kan benyttes i dialogen mellom fylkeskommunen og nøkkelaktører i kommunene og regionsentrene.

Arbeidet med scenariene ble gjennomført høsten 2019, og denne rapporten er utformet av Nordlandsforskning i samarbeid med Dietz Foresight. Katrine Erikstad, leder for seksjon Plan og miljø, på avdeling for Kultur, miljø og folkehelse har vært oppdragsgivers kontaktperson. Prosjektleder ved Nordlandsforskning har vært Letícia Antunes

Nogueira. Rapporten er skrevet av Letícia Antunes Nogueira, Aase Kristine Lundberg, Jan Dietz, Thoralf Fagertun og Maiken Bjørkan. Prosjektet vil takke Siri Veland, Ingrid Bay-Larsen og Tadeu Fernando Nogueira, for verdifulle innspill til rapporten. Vi vil også takke Jens Ørding Hansen, Nhien Nguyen, Siri Veland, og Bjørn Vidar Vangelsten for bidrag på scenarieverkstedet. Seniorforsker Kjersti Granås Bardal har kvalitetssikret rapporten. Vi vil takke Martin Losvik for flotte illustrasjoner som både fanger og fremhever essensen i scenariene.

Fremfor alt vil prosjektgruppen rette en takk til alle som har stilt opp til intervju. Informantene vet hvor skoen trykker, og de har på en åpen måte delt av sin kunnskap og erfaring. Vi vil presisere at ingen enkeltpersoner kan tillegges bestemte synspunkter og perspektiver, og at scenarienes innhold og form står for forfatterens regning. Det er vårt og vår oppdragsgivers håp at scenariene i neste omgang kan diskuteres og videreutvikles på nye arenaer av aktørene selv. Ikke minst er det viktig å oppmuntre regionsentrene og kommunene til å arbeide med de langsiktige målene for en balansert, bærekraftig utvikling på grunnlag av egne behov, ønsker og forutsetninger.

Bodø, januar 2020
Nordlandsforskning

Om forfatterne

Leticia Antunes Nogueira er bedriftsøkonom og forskningsleder for næringsgrupper ved Nordlandsforskning. Hun har doktorgrad i innovasjonsøkonomi fra Aalborg Universitet i Danmark. Nogueira er spesielt opptatt av problemstillinger knyttet til hvordan verdier opprettes og utnyttes i komplekse systemer, som er plaget av usikkerhet. Hennes faglige interesseområder er organisasjonsteori, vitenskap- teknologi- og innovasjonsstudier (ST&I), og omstilling til bærekraft i energi- og avfallsnæringer. Nogueira kan kontaktes på lan@nforsk.no.

Aase Kristine Lundberg er samfunnsgeograf og seniorforsker ved Nordlandsforskning, med PhD i planlegging og samfunnsutvikling fra NMBU. Lundberg har både praktisk erfaring og teoretisk kompetanse på planlegging, med god kjennskap til det norske plansystemet. Hun er involvert i prosjekter som spenner fra kystsonoplanlegging, klimatilpasning, byutvikling, medvirkning og samskaping samt utmarksforvaltning. Lundberg kan kontaktes på akl@nforsk.no.

Jan Dietz (Master of Management) er strategirådgiver og daglig leder i eget firma, Dietz Foresight AS. Dietz er spesialist på gjennomføring av medvirkningsbaserte strategi- og foresightprosesser med bruk av scenarier, veikart og andre metoder. Han har allsidig erfaring fra norske regioner og har fasilitert en rekke prosesser for næringsklynger, fylkeskommuner m.v. De siste

årene har han bistått flere regjeringsoppnevnte utvalg. Dietz har bakgrunn fra Norges forskningsråd, hvor han i flere år var ansvarlig for foresight (fremtidsstenkning). Mer informasjon finnes på dietzforesight.no.

Thoralf Fagetun er kommunikasjonsrådgiver ved Nordlandsforskning og student ved forfatterutdanningen til Norsk barnebokinstitutt. Han har en mastergrad i litteraturvitenskap fra Universitetet i Tromsø, og arbeidserfaring konsentrert rundt forskningsformidling, avisjournalistikk og kulturproduksjon. Fagetun kan kontaktes på epost-adressen tfa@nforsk.no.

Maiken Bjørkan er seniorforsker ved Nordlandsforskning. Bjørkan har sin PhD innenfor fiskeri og havbruk. Hun er involvert i forskning om ulike aspekter av kystsoneforvaltning, med særlig fokus på rollen til kunnskapsbasert forvaltning og medvirkning. Hun er opptatt av utfordringer knyttet til usikkerhet og kontroverser i samfunnsspørsmål, som fiskekvoter og arealbruk med særlig fokus på bærekraftig utvikling. Hun har jobbet med scenarier og arrangert workshoper både nasjonal og internasjonalt. Bjørkan kan kontaktes på maiken.bjorkan@nforsk.no.

Martin Losvik er kunstner og fotograf bosatt i Bodø. Mer om Losviks arbeider finner du på www.instagram.com/losviko

Bakgrunn for og tolkning av oppdraget

Non favet fors nisi mente praeparatis *(Skjebnen begunstiger den som er godt forberedt)*

I forbindelse med revideringen av fylkets arealpolitikk har Nordland fylkeskommune sett behov for å benytte et lengre tidsperspektiv enn hva som er vanlig i norsk samfunnsplanlegging. Ved å rette blikket mot 2050, vil det være lettere å få tak i det store bildet. Hvilke tunge trender kan ha avgjørende betydning for arealpolitikken? Hvilke muligheter og utfordringer må Nordland og regionsentrene være spesielt forberedt på? Fylkeskommunen ønsker å bidra til at de enkelte regionsentrene og kommunene er godt forberedt på kommende endringer og motivert for å arbeide systematisk og målbevisst med arealpolitikken og FNs bærekraftsmål.

Nordland er et langstrakt og mangfoldig fylke, og det er innlysende at det er store variasjoner blant regionsentrene både befolkningsmessig, næringsmessig og på flere andre måter. Samtidig finnes det klare fellesnevner og felles utfordringer.

Av begge grunner er det nødvendig med dialog om de grunnleggende vilkårene for arealpolitikken og hvordan denne kan brukes

til å fremme en mer balansert, bærekraftig utvikling. Arealpolitikken må bygge på en felles forståelse av utfordringene som Nordland står overfor, ikke bare her og nå, men i et tydelig fremtidsperspektiv. Erfaringen viser at naturressursforvaltningen, ressursutnyttelsen, stedsutviklingen og næringsutviklingen lett havner i separate båser og blir behandlet som om de var uavhengige størrelser. Sannheten er at sektorene i økende grad griper inn i hverandre og at de virkelig viktige oppgavene for fylkeskommunen og kommunene krever en langsiktig, helhetlig tilnærming.

Fylkeskommunen har valgt scenarier som verktøy for å tenke lange tanker om arealpolitikken og sammenhengen mellom samfunn, næring og miljø. Scenarier er godt egnet til å få frem spennvidden i hva som kan tenkes å skje i og med regionsentrene. Scenarier kan kaste lys over både åpenbare og latente muligheter og trusler. Ikke minst kan de bidra til å bevisstgjøre aktørene på de kritiske faktorene i regionsentrenes og kommunenes utvikling.

«Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019) fastslår at FNs bærekraftsmål skal legges til grunn for planarbeidet i fylkeskommuner og kommuner. Bærekraftsmålene danner derfor grunnlaget for dette oppdraget. Rapporten presenterer fire scenarier som viser hvordan det kan gå for regionsentrene og Nordland. Rapporten beskriver også en tentativ ønsket tilstand for arealpolitikken og gjennomføringen av bærekraftsmålene i Nordland.

FNs bærekraftsmål er mange, omfattende og ambisiøse (se figur 1). Målene dekker temaer som ikke bare er overlappende, men som også kan stå i et spenningsforhold i forhold til hverandre. Det er vanskelig å integrere alle de 17 målene i arealpolitikken og

utviklingsarbeidet. Målene må oversettes, operasjonaliseres og tilpasses den lokale og regionale virkeligheten i Nordland. Det er spesielt viktig å gjøre målene relevante og inspirerende for lokale aktører.

Fylkeskommunen er opptatt av at bærekraft må forstås på en allsidig, balansert måte.

Ensidighet, av det ene eller det andre slaget, vil bare skape nye problemer.

Det finnes ingen fasit for 2050: Mye kan skje i et 30-årsperspektiv, og mye kan gjøres.

Samfunnsplanleggingen må forholde seg til større kompleksitet og usikkerhet enn kanskje noen gang tidligere. Tanken er at scenariene skal bidra til refleksjon og diskusjon om det store bildet, regionsentrenes rolle og ansvar i arealpolitikken og utviklingspotensialet som ligger i bærekraftsmålene.

Figur 1: Oversikt over de 17 bærekraftsmålene, vedtatt av FNs generalforsamling i 2015

Metode

Kort om scenarier og scenariemetodikk

Scenarier (fremtidsbilder) kan defineres som helhetlige fortellinger om hvordan et samfunn eller et marked kan tenkes å se ut i fremtiden, basert på innsikt i hvorfor forholdene vil være annerledes enn i dag. I foreliggende prosjekt har vi utviklet mulige (plausible) fremtidsbilder basert på prinsippene i klassisk scenariemetodikk (se van der Heijden, 2005; Ramirez og Wilkinson, 2018). Vi har også bygget på norske erfaringer med scenarier og foresight (se Dietz og Fagerheim, 2009; Dietz og Solheim, 2013). Ved hjelp av teknikken «What if?» har vi laget fire scenarier som beskriver hvordan vilkårene for arealpolitikken kan bli i 2050 (se IFF, 2008). Denne teknikken passer godt når tidsperspektivet er langt, og det er nødvendig å foreta et mentalt sprang fra nåsituasjonen til en forholdsvis fjern, ukjent fremtid. I korte trekk går teknikken ut på å beskrive et antall markant forskjellige hovedtrender og deretter stille spørsmålet «hva hvis?»: Hva skjer hvis trenden får dominere bildet? Hva er implikasjonene? Hvilke nye og kanskje overraskende lærdommer kan vi trekke av den potensielle fremtidige tilstanden?

Spørsmålet «hva hvis?» er med på å avdekke konsekvenser av endringer som mange ganger er underveis, men som ennå ikke er godt nok forstått. Det er konsekvenser som vil kunne ha vidtrekkende betydning i andre eller tredje ledd og som ofte skiller seg klart fra den gjengse oppfatningen av hva som vil skje («den offisielle fremtiden»). «What if?»-scenariene konsentrerer seg om slutttilstanden i 2050 og

inneholder følgelig ikke en detaljert beskrivelse av hendelsesforløpet de neste 30 årene. Scenariene skal få frem kontraster og setter bevisst utfallene på spissen.

Det er viktig å understreke at mulige scenarier kartlegger og utforsker usikkerheten i utviklingen. De må altså ikke forveksles med spådommer, prognoser og framskrivninger. Scenariene er heller ikke visjoner eller ferdige strategier og tiltak; snarere er de en hjelp til å tenke mest mulig åpent, fritt og strategisk om fremtiden. De fire scenariene viser hvordan det kan gå, mens den ønskede tilstanden, som begrepet antyder, handler om hvordan det bør gå. I tråd med oppdragsgivers ønsker har vi benyttet følgende struktur:

- ▶ 0-alternativet: Hva hvis dagens hovedtrender, rent hypotetisk, fortsetter uforstyrret i 30 år? (scenario 1);
- ▶ Økonomiske hensyn dominerer: Hva hvis økonomiske hensyn blir enerådende i arealutviklingen og arealpolitikken? (scenario 2);
- ▶ Sosiale forhold dominerer: Hva hvis sosiale forhold blir enerådende i arealutviklingen og arealpolitikken? (scenario 3);
- ▶ Hensynet til natur og miljø dominerer: Hva hvis hensynet til natur og miljø blir enerådende i arealutviklingen og arealpolitikken? (scenario 4);
- ▶ Ønsket tilstand: En enkel, overordnet beskrivelse av en balansert, bærekraftig utvikling i Nordland og hva en slik utvikling forutsetter.

Nærmere om arbeidet med rapporten og scenariene

De to viktigste grepene i arbeidet med rapporten og scenariene har vært dybdeintervjuer med personer som sitter tett på problemstillingene, og et internt scenarieverksted med forskere fra Nordlandsforskning. Prosjektgruppen har også gjennomgått og analysert regionale strategier og planer, samt andre relevante utredninger og dokumenter (Nordland fylkeskommune, 2013; Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019).

Det ble gjennomført dybdeintervjuer med 11 ressurspersoner i oktober og november 2019. Oppdragsgiver foreslo sentrale personer i de ti regionsentrene i fylket, og utvalget har bestått av to representanter fra fylkeskommunen og ni ansatte i kommunene: Narvik, Sortland, Vågan, Fauske, Bodø, Rana, Vefsn, Alstadhaug og Brønnøy. Av praktiske årsaker har vi dessverre ikke fått intervjuet representanter fra Vestvågøy kommune.

Samtalene ble brukt til å innhente synspunkter på dagens arealpolitikk og arealutvikling, og til å peile inn muligheter og utfordringer sett fra regionsentrenes ståsted. Samtalene handlet også om forventningene til den fremtidige fylkesregionale arealpolitikken.

Formålet med scenarieverkstedet, som ble arrangert 15. november 2019, var å lage et sett med scenarieskisser om arealutviklingen og arealpolitikken i Nordland i et 30-års perspektiv. På verkstedet begynte prosjektgruppen også å analysere implikasjonene for regionsentrene og Nordland, og sette ord på noen paradokser, spenninger og dilemmaer.

Fire scenarier og en ønsket tilstand

Et balansert, bærekraftig Nordland

Avfolket og gjengrodd

I 2050 er Nordland kraftig avfolket, og den gjenværende befolkningen bor i noen få byer og tettsteder.

Dette er historien om et Nordland i forfall. Etter feilslåtte forsøk, over en rekke år, på å imøtekomme ulike interesser og skape utvikling, tapte nordlendingene til slutt kampen, og fylket bukket under for både avfolkning og gjengroing. Regionale myndigheter mislyktes med forsøkene på å holde på ungdommen og tiltrekke seg innflyttere på 2020-tallet, selv om man i en kort periode klarte å dekke noe av behovet for arbeidskraft gjennom innvandring fra andre land. Dessverre ble befolkningsveksten et blaff. Man manglet en samlet, konsekvent satsning, og bærekraftsmålene ble ikke tatt hensyn til. Nordland opplevde deretter en enda kraftigere avfolkning, med en enda sterkere sentralisering og urbanisering enn før, konsentrert rundt en håndfull byer langs kysten.

I 2050 har innlandet grodd igjen og er nærmest folketomt. Rovdyrbestanden har skutt i været, og rovdyr kommer stadig nærmere byene.

Streifdyr i urbane områder har blitt et problem. I de mest utsatte områdene anbefaler kommunene sine innbyggere å anskaffe våpen for å beskytte seg mot sultne rovdyr på jakt etter mat. Det finnes en viss næringsaktivitet i kystsonen, og de mest attraktive områdene bygges ut hulter til bulter, til tross for offisielle mål og gode intensjoner.

Nord universitet er nedlagt. Ungdommer og unge voksne har for lengst forlatt fylket i jakten på studier og jobbmuligheter, og befolkningen består overveiende av pensjonister, offentlig ansatte og noen få selvstendig næringsdrivende. Nordlendingene er generelt blitt fattigere, og levestandarden er redusert til et nivå som likner på situasjonen på 1950-tallet, før det norske oljeeventyrets gullår.

Kompetansen og kapitalen har rømt fra Nordland, og verdiskapningen i næringslivet er marginal. Det som gjenstår, er aktiviteter

knyttet til livsopphold og råvarer. I 2050 er Nordland først og fremst en råvareleverandør (det går stort sett i tømmer, mineraler og metaller), om mulig i enda større grad enn man kunne frykte i 2020. Flere flyplasser er avviklet, og de få som er i behold, kan takke eksporten for sin eksistens. Klimaendringene har gått sin gang, og samfunnet er blitt mer sårbart. Folk kan ikke dyrke sin egen mat ettersom været er blitt svært ustabil de siste 25 årene. De kan heller ikke fiske, for økosystemene i havet og de tidligere så viktige fiskebestandene utenfor kysten, har kollapset som følge av temperaturøkning, havforsuring og ekstreme mengder marin forøpling. Mange nordlendinger lever på en industrielt fremstilt og bearbeidet type mat som tidligere var forbeholdt soldater i felt. De færreste har

kunnskapen eller evnene som skal til å dyrke jorda eller drive husdyrhold.

Mangelen på et robust næringsliv har gjort at kommunene har tapt store inntekter. Kombinert med sterk avfolkning har inntektstapet ført til massiv kommunesammenslåing. Nordland fylke er blitt innlemmet i storregionen Nord, og de tre kommunene som er igjen i 2050, er Hålogaland, Salten og Helgeland. Som en følge av at kommunene dekker så store geografiske områder, har de mistet retten til å planlegge utenfor bykjernen, og plan- og bygningsloven gjelder nå bare for det bebygde og urbane miljøet. Nasjonale myndigheter har overtatt styringen av hva som skjer i omlandet, og bestemmer hvilke naturressurser som skal utvinnes hvor.

Figur 2: Avfolket og gjengrodd (Illustrasjon av Martin Losvik)

Mo i Rana, 30. september 2050

Avisa Nord-Norge

Nå bor alle nordlendinger i byen

Den siste innbyggeren i Hattfjelldal har meldt flytting til Mo i Rana. Det betyr at samtlige nordlendinger nå bor i en by.

Den siste innbyggeren i Hattfjelldal har meldt flytting til Mo i Rana. Det betyr at samtlige nordlendinger nå bor i en by.

Leander Fagervold (78), som i flere år har vært kjent som Nords siste bygdebeboer, har endelig gitt opp eremittilværelsen.

– Det ble for tungvint til slutt. Jeg begynner å dra på årene og makter ikke en vinter til alene, sier den standhaftige hattfjelldalingen.

– Jeg kommer til å savne naturen og stillheten. Jeg har bodd i Hattfjelldal mesteparten av livet, men det er en tid for alt, sier han.

Ser nye muligheter

Fagervolds adresseendring betyr at samtlige innbyggere i Nord nå bor i Tromsø, Bodø eller Mo i Rana. Fylkesordfører Irina Olsen ser positivt på utviklingen.

– Dette er selvsagt en litt vemodig dag, men vi er nødt til å se fremover. Bygda skal fremdeles leve, men ikke som bosted, sier Olsen.

Gruvedrift, rekreasjon og turisme har lenge vært stikkordene for Nordlands enorme ubebodde arealer. Hattfjelldal vil nå stå til disposisjon for opplevelsesturismen, og Olsen kan allerede avsløre spennende planer.

Tilbake til naturen

– Vi er i dialog med flere store aktører som tilbyr opplevelseskonsepter i forbindelse med forlatte bosetninger, forteller fylkesordføreren.

Bygninger og infrastruktur som tas tilbake av naturen, er populært blant turister verden over.

– Hattfjelldal vil bli en eksotisk tilvekst til markedet. Vi har blant annet kontakt med en japansk aktør innen krigslek, som har stor tro på området, sier Olsen.

Viktige offentlige tjenester er blitt merkbart svekket: helse og omsorg, utdanning og til og med avfallsinnsamling og -håndtering har forfalt. Det skjer ofte at medisiner ikke kommer frem, fordi transport og logistikk er blitt enda mer krevende med ekstremvær, forfallen infrastruktur og rovdyrangrep langs øde veier. Veier og fjelloverganger stenges, og ras og skred gjør ofte at folk blir isolert, men fordi det dreier seg om marginale grupper, blir opprustning av disse utrygge strekningene sjelden prioritert. Løsningen har blitt å tvangsflytte de få gjenværende innbyggerne til byene.

Forbruket har endelig gått ned, men det skyldes dårlig infrastruktur og transportmuligheter,

samt lav kjøpekraft, snarere enn en ønsket omstilling og effektivisering av ressursbruken. I de gamle kjøpesentrene er 40 prosent av butikkene borte. Det private eiendomsmarkedet har klappet sammen i store deler av Nordland, boligbygging er vanskeligere og dyrere og offentlige bygg og infrastruktur har forfalt i flere tiår. Regionbyene og myndighetene har ikke kapasitet til å arbeide med klimatilpasning og forebygging.

I 2050 er det Nordland som en gang var, en saga blott. Nordland i 2050 er en fortelling om en lang rekke tap – av folk, kompetanse, næringsutvikling, investering og ikke minst fremtidshåp.

Kolonisering 2.0

I 2050 er Nordland underlagt sterke økonomiske krefter utenfra, og hovedtyngden av befolkningen har klumpet seg sammen i én stor by.

Dette er historien om hvordan befolkningen dels forsvinner fra landsdelen, og dels klumper seg sammen i én stor by i Nordland (Bodø). Det er blitt et gjennomgående trekk internasjonalt at byene er orientert mot hverandre, og mindre opptatt av omlandet. Regionale særtrekk har forsvunnet som følge av den ekstreme internasjonaliseringen, og identiteten er ikke lenger så sterkt knyttet til kultur, dialekt eller natur. Engelsk er i stor grad arbeidsspråket. Mange som arbeider i Bodø, er pendlere og bosatt i Oslo eller utlandet.

Internasjonale kapitalinteresser har investert kraftig i de blå næringene i Nordland. Det skjedde rett etter at den globale etterspørselen etter mat i 2030 økte kraftig som følge av sviktende avlinger, vannmangel og problemer med å brødfø en verdensbefolkning på åtte milliarder mennesker. Bærekraftsmålene ble brukt retorisk til å legitimere og grønnvaske den økonomiske veksten, med fokus på mål

åtte om anstendig arbeid og økonomisk vekst, og mål ni om innovasjon og infrastruktur. Samfunnet i nord er derfor preget av et ensidig fokus på vekst. I Nordland, som har opplevd synkende sysselsetning i flere år forut for 2030, er det utsiktene til rask utvikling som nå er utslagsgivende i arealpolitikken. På 2020- og 2030-tallet prøvde lokale myndigheter å følge med på utviklingen ved å innvilge flest mulig søknader om etablering av nye oppdrettsanlegg. For å styrke veksten ble det forbudt med fritidsbåter langs Nordlandskysten, og vurderinger av miljøpåvirkning ble overlatt til bedriftene selv. På 2030-tallet ble det satset stort på å utvikle algenæringen, men etter at ny genetisk modifisert laks kom på markedet, sluttet jakten på fôralternativer, og utfordringene med lakselus ble løst én gang for alle. Den ekstreme lønnsomheten og effektiviteten gjør at sjømatnæringen prioriteres i regelverk og

arealdisponering. Sjøområdene langs Nordlandskysten er forbeholdt internasjonale selskaper og produksjon av sjømat. Mye forsknings- og innovasjonsaktivitet har vært knyttet til å utvikle en ny superfisk som trives i stadig surere saltvann, og til å utvikle installasjoner som tåler det harde klimaet og de raske værendringene som har kommet som en følge av klimaendringene.

Med hurtig, kortsiktig vekst som overordnet mål, har matjorda i Nordland forsvunnet i høyt tempo. Kystsonen er blitt kjøpt opp av utenlandsk kapital, mens innlandet tilbyr ulvejakt. Det er de internasjonale gigantselskapene som setter dagsorden for hva som skjer og hvor det skjer; i praksis er kommunene underlagt de store selskapene.

Etter mange år med avfolkning er befolkningsnivået endelig på vei opp. Mange søringer flyttet til Nordland på 2020-tallet for å være med på sjømateventyret, men til tross for oppgangen, har de sosiale og økonomiske ulikhetene aldri vært større enn i 2050. Barna til de opprinnelige laksentreprenørene ble forført av tilbud de ikke kunne motstå, og næringslivet i Nordland styres og kontrolleres nå av internasjonale krefter. Profitten forsvinner til de utenlandske konsernenes hjemland og til skatteparadiser. Konsekvensen er at skatteinntektene i kommunene er lavere enn man umiddelbart skulle tro. I offentlig sektor er hver enkelt sektor og etat opptatt av å optimalisere eget budsjett, noe som fører til lite gjennomtenkte løsninger for innbyggerne.

Figur 3: Kolonisering 2.0 (Illustrasjon av Martin Losvik)

Shandong Energy Group søker salgsleder i Bodø

Vår avdeling i eksotiske Bodø søker en eventyrlysten og kompromissløs salgsleder.

Shandong Group ble etablert i 2003 og har raskt vokst til å bli et av verdens ledende energiselskaper. Vi fokuserer på grønn energiproduksjon med moderat innvirkning på klima og miljø. Shandong Group bruker stordata og kunstig intelligens til å sikre beboelige områder og et bærekraftig liv for fremtidige generasjoner.

Bli en del av vår raskt voksende avdeling i den spennende forretningsbyen Bodø, kjent som «Glasshuset». Her er hele bykjernen kapslet inn i en beskyttende glasstruktur, som holder smogen ute og gjør at du kan puste fritt hele døgnet. Over 150 000 mennesker fra hele verden har sitt virke i Bodø, der den gunstige Nordlandsskatten og et forretningsvennlig lovverk, gjør byen populær for bedrifter i en rekke bransjer.

Som salgsleder holder du oversikt over våre kunder i Skandinavia og rapporterer til vårt hovedkontor i Beijing. Vi er stolt av vårt gode forhold til lokale myndigheter som vi forventer at alle våre ansatte bidrar til å opprettholde. Stillingen krever enkelte turer til installasjoner utenfor glasshuset, og anbefales derfor ikke for personer med nedsatt immunforsvar.

Vi kan tilby konkurransedyktig lønn, pendlerfly til og fra Oslo og gunstige arbeidstidsløsninger som gjør at du får mest mulig tid i egen hjemby. Shandong Energy Group er en vesentlig aktør i Bodø og kan tilby kontorplass i en av de sju øverste etasjene i Hurricane Tower, byens høyeste bygning. Vi disponerer også smogfrie innlandsområder mot øst, der ulvejakt fra helikopter er en populær rekreasjonsaktivitet for våre ansatte. Ta gjerne kontakt med vår avdelingsleder i Bodø, Clayton Bedford, for mer informasjon om stillingen. Vi tar imot søknader fortløpende og håper at nettopp du ser Bodø som ditt fremtidige arbeidssted.

I 2050 er oppdrettsnæringen lite arbeidskraftintensiv. En av grunnene er at digitalisering og kunstig intelligens har redusert behovet for menneskelig innsats. Tilsvarende har også skjedd i mineralnæringen, som er den andre store næringen i Nordland.

Tidene har vært vanskelige, med flere virkningsløse forsøk på omstilling i Norge. Det er snart ikke mer olje og gass som kan selges, noe som legger ekstra press på andre næringer for å skape arbeidsplasser og bidra til nasjonalinntektene. Effektene av ekstremvær kan ikke lenger fornektes, men miljø- og klimatilpasning oppfattes ikke som et presserende spørsmål eller noe man kan gjøre så mye med.

Avfallshåndteringen er privatisert, og selskapet ReNEW har overtatt alle avfallstjenester i Norge. Avfallsmengden har lenge vært en stor utfordring fordi anleggene i fylket har nådd sin fulle kapasitet. Enn så lenge tar Sverige imot søppelet fra Norge, men svenskene har advart ReNEW om at for lav sorteringsgrad av søppelet ikke lenger vil bli akseptert. Alternativer, som å sende avfallet til Kina og Russland, blir derfor vurdert. Slike alternativer er aktuelle fordi nye maritime sjøruter i Barentshavet er blitt tilgjengelige etter at isen i Arktis smeltet.

I 2050 er Nordland preget av stadige kriser, konflikt mellom lokale og eksterne krefter og tilbakevendende miljøproblemer. Mange setter stadig sin lit til at teknologien skal få verden ut av uføret.

Offentlig oksygen

I 2050 bor befolkningen i Nordland i små, stygge byer og tettsteder som er helt avhengig av offentlig virksomhet.

Dette er historien om et samfunn der bosetningen og sysselsetningen blir forsøkt opprettholdt ved hjelp av stadig flere og mer kompliserte offentlige tiltak. Bærekraftsmålene om helse (3), utdanning (4), likestilling (5), mindre ulikhet (10) og fred og rettferdighet (16), som alle er knyttet til den sosiale dimensjonen, er blitt vektlagt på bekostning av de andre målene, med det resultat at ingen av målene er blitt realisert.

I 2024 ble markeringen av Bodø som europeisk kulturhovedstad en kjempesuksess. Det inspirerte regionale myndigheter til å prioritere kultur og forbedring av sosiale forhold, og til å igangsette ambisiøse infrastrukturprosjekter som kunne knytte de ulike delene av Nordland tettere sammen. Det mest bemerkelsesverdige initiativet var «Lofotbroen», som skulle forbinde Bodø og Moskenes. Arbeidet begynte i 2027 og var planlagt ferdigstilt i 2037. Det skjedde aldri. Både dette og andre ambisiøse prosjekter viste seg å være luftslott.

For å støtte opp om store offentlige initiativer og prosjekter, besluttet myndighetene på midten av 20-tallet å øke skatter og avgifter, noe som viste seg å være veldig upopulært i næringslivet. Mange bedrifter som allerede slet med marginene, flagget nå ut av Nordland. Havbruksnæringen forflyttet seg nordover, også fordi klimaendringene hadde ført til varmere temperatur og dårligere vannkvalitet i Nordland. Til sammenligning hadde kystområdet helt nordøst i Norge hatt ideelle forhold siden 30-tallet. Endringen var mindre konfliktfylt enn man skulle tro, fordi det åpnet for at fritidsbruken av kysten kunne få et kraftig oppsving.

Handelsnæringen for øvrig har også i stor grad forlatt fylket, blant annet som følge av at bompengavgiftene på alle fylkesveier har økt gjentatte ganger. Det finnes noen få kjøpesentre. De betyr desto mer i mange menneskers sosiale liv. Ensomheten er blitt et samfunnsproblem.

Myndighetene har også prøvd å etablere fylkeskommunale aktivitetssentre og gjenbruksbutikker. Det er dessuten mulig å kjøpe varer på nettet i Sverige og få dem levert med droner, med tilhørende lave transportutgifter.

Reiselivet har også blitt kraftig rammet av de økte skattene og avgiftene, og antallet turister har stupt. De mest betydelige næringene i Nordland i 2050 er gruvedrift og prosessindustri, siden det er virksomheter som ikke kan flyttes ut av fylket. Digitaliseringsrevolusjonen og AI-bølgen (kunstig intelligens) på 2020-tallet har redusert antallet ansatte i alle næringer. Majoriteten av den yrkesaktive befolkningen er ansatt i kommunene og fylkeskommunen, spesielt i helse- og omsorgssektoren. Andre

er sysselsatt som virtuelle datingassistenter, venner-til-leie, personlig paparazzier og sosiale medier-konsulenter. Over halvparten av befolkningen er avhengig av tjenester fra NAV. Spørsmålet er sensitivt, og ingen liker å snakke om det.

Idealet er at folk skal kunne bo der de helst vil, og arealpolitikken har vært et redskap for å tilrettelegge for denne friheten. Resultatet er en lang rekke tynt befolkede, temmelig ensartede og definitivt pregløse tettsteder og byer. Man får pseudo-urban bebyggelse på de mest uventede steder. Byene bygger på og tar farge av de offentlige tilbudene. Livet kretser rundt velferd, digital underholdning og fritid. Kulturlandskapet og fjellheimen blir ganske godt beskyttet, men har lite å si i folks hverdag.

Figur 3: Offentlig oksygen (Illustrasjon av Martin Losvik)

Ørnes idrettslag

31. august 2050 kl. 17:37

Takk til alle som deltok på Meløymila 2050! Det ble som ventet en spennende affære. 23 deltakere stilte til start ved kommunehuset denne flotte sommerdagen, og som ventet satte Gøril Solhaug og Tage Gilberg av gårde i et forrykende tempo. Duo'en løp gjennom sentrum på 1 minutt og 42 sekunder, som er ny rekord!

Gøril nådde NAV-bygget først. I sin karakteristiske grå singlet gikk hun nærmest i ett med fasaden, mens Tages knallrøde t-skjorte kom til syne noen sekunder senere. I løpet av den påfølgende kilometeren – på folkemunne kjent som flystripa – tok Tage over ledelsen, som han beholdt helt til møbellageret. Herfra sprang de to løperne sammen til kjøpemonopol-blokka, eller «Gråsteinen», som naboene ofte kaller bygget som står mellom dem og havutsikten.

Løypa gikk videre ned til vårt flotte strandområde, eller «Paradiset» som området treffende er kjent som. Arrangementskomiteen ønsker å rette en stor takk til familien Ofstad-Frogner, som lot Meløymila benytte deres eiendom under denne delen av løpet. Det var en stor opplevelse å springe langs stranda, i skyggen av Ofstad-Frogners spektakulære funkisvilla, uten at en eneste rottweiler deltok i kappløpet. Det er ikke overraskende at feltet brukte lang tid på akkurat denne kilometeren, for flottere utsikt finnes nok ikke i kommunen.

Tilbake på asfalten skrudde Gøril opp tempoet. Brua over det nye elveleiet ble unnagjort i rekordfart, og de neste to kilometrene foregikk på vår splitter nye, EU-finansierte kvalitetsvei. Det skal nok godt gjøres at denne strekningen regner bort like lett som sin forgjenger, og med det mest moderne innen rassikring på plass, får vi tro at fremtiden ser lys ut.

Med bare tre kilometer igjen til Shoppeslottet, tok løpet en mildt sagt overraskende vending. Gøril og Tage ble tatt igjen av 15-åringen Rasmus Brattland. Trio'en løp i samlet flokk og fikk nye krefter da det etter hvert dukket opp folk langs løypa, som heiet dem frem. Bare 500 meter med parkeringsplass gjensto, da Rasmus satte inn et gir ingen ante han var i besittelse av og – unnskyld ordspillet – parkerte sine motstandere. Inne i kjøpesenteret ble vinneren hyllet av et folkehav, og senterleder Peder Engamo overrakte førstepremien – et gavekort pålydende 1500 Euro, gjeldende på hele Shoppeslottet, i år også kinoen, siden den tross alt er en del av kjøpesenteret.

Resten av feltet dukket etter hvert opp i tur og orden, og fikk pizza på kaféen sponset av den svenske handelsstanden. Arrangementskomiteen ønsker å takke sponsorer, deltakere og andre involverte, og vi satser på gjentakelse til neste år. (Løypetraseen vil riktig nok bli en smule annerledes, siden flystripa ser ut til å havne under flomålet i løpet av det neste halve året.)

Postet av Børre Kildal

Økonomien til Nordland støttes av overføringer fra nasjonale myndigheter. Overføringsnivået er mulig blant annet takket være suksessen med karbonfangst og -lagring på Vestlandet i årene rundt 2030. Denne næringsutviklingen, som delvis har erstattet oljeinntektene, har bidratt betydelig til opprettholdelse av høy levestandard overalt i landet, selv om rurale og perifere områder er blitt mer sårbare og avhengig av støtte utenfra. De viktige beslutningene fattes nå i Bergen, som overtok rollen som Norges hovedstad i 2045. Nordområdene holdes befolket på grunn av sin geopolitiske relevans og nærheten til Russland.

Klimatruslene er mindre alvorlige i 2050 enn de var i 2020, men det betyr ikke at innbyggerne i Nordland ikke påvirkes av klima- og

miljøproblemer. Som en paradoksal følge av FNs krav om grønn omstilling og stigende global velstand, har verdens samlede forbruk vokst sterkt de siste årene. Dermed har man fått enda større problemer med søppelhåndteringen enn det man kunne tenke seg i 2020. Løsningen har vært å brenne avfall for å produsere energi, men nå står samfunnet overfor en akutt mangel på råvarer.

I 2050 har Nordland fortsatt reserver i form av mineralressurser og skog, men eksperter regner med at de kan bli utarmet eller ta slutt i løpet av få år. Lokale og regionale myndigheter har begrenset styringskapasitet og kompetanse, og de fleste viktige beslutninger i arealpolitikken skjer i realiteten etter pålegg fra nasjonale og europeiske myndigheter.

Friluftsmuseum

I 2050 har den endimensjonale interessen for natur og miljø lagt en voldsom demper på utviklingen av nye og gamle næringer.

Dette er historien om stagnasjon og forspilte muligheter. Den nye globale interessen for natur, miljø og klima kunne ha vært spennende for Nordland og en kilde til innovasjon og vekst. Men slik gikk det ikke: I det nye Nordland trumfer vern vanligvis vekst.

Den merkelige sommeren 2025 var et vendepunkt, da temperaturen svingte mellom minus 3 og pluss 35 grader. Da begynte både folk og myndigheter å ta klimatrusselen på alvor. Å realisere bærekraftsmål 13 om klimahandling, samt målene om livet under vann (14) og på land (15), fikk aller høyest prioritet. Som en følge ble alle påbegynte eller planlagte større initiativer for å utnytte fylkets naturressurser og arealer, skrinlagt. De to neste tiårene var preget av en polarisert kamp mellom Klimaoverlevelsespartiet (grunnlagt i 2023) og Utfasingspartiet (grunnlagt i 2026). For første gang hadde begge sidene i det politiske landskapet en felles forståelse av omfanget av

klima- og miljøtrusslene. Men som vanlig var partiene sterkt uenige om hvilke tilnærminger som ville være best.

Siden 2031 har Klimaoverlevelsespartiet vunnet samtlige stortingsvalg, og i Nordland fikk partiet flertall i 2033. Med en så sterk støtte i befolkningen har det vært mulig å gjennomføre svært restriktive tiltak rettet mot næringslivet. Partiets politiske grunntanke har vært at mennesker må tilpasse seg og leve fullt og helt i pakt med naturen slik de gjorde i årtusener før den industrielle revolusjonen. Det betyr at man må gi avkall på synlige tegn på moderne luksus og mange bekvemmeligheter. Med et annet fortegn har Utfasingspartiet argumentert med at fordi menneskeheten ser ut til å være fortapt uansett, burde folk få leve på en hyggelig måte så lenge det går. Idéen er at folk på frivillig grunnlag burde slutte å få barn og med desto bedre samvittighet benytte det som er igjen av

tilgjengelige naturressurser. Sett fra dette ståstedet, vil naturen kunne leges og tilbakeføres til sin opprinnelige tilstand hvis menneskeheten ikke gjør noe overilt. De to politiske fløyene er uenige om mange ting, men deler en slags resignasjon og manglende interesse for nyskaping. Selv om det har vært spenninger mellom disse gruppene som av og til har resultert i konfrontasjoner, kjennetegnes livet i Nordland av en viss apati. Klimaoverlevelseshet har iverksatt en arealpolitikk hvor vern av matjord er viktigere enn å gi rom for byutvikling. Miljø og klima står

i sentrum for all regional planlegging, til fortrenghet for andre hensyn. Veksten som man hadde i flere av byene i Nordland på 2020-tallet, har stoppet opp, og dette anses nå av mange som en fordel. De tider er forbi da store entreprenører kunne påvirke og sågar styre arealutviklingen. Natur- og landbruksområdene rundt byene og tettstedene må vernes og aller helst tilbakeføres til sin opprinnelige tilstand. Tradisjonell samferdsel med bil og buss, må begrenses markant for å redusere klimaavtrykket.

Figur 4: Friluftsmuseum (Illustrasjon av Martin Losvik)

Bodø, 23. juli 2050

Kjære mamma og pappa!

Vi stortrives på vår rundtur med hurtigruten! Jeg vil nok tro at søndre Nordland er enda vakrere nå, enn da dere var her på bryllupsreise for 30 år siden. Langs hele kysten yrer det av liv. Blåhval, grønlandshval og spekkhuggere dukker stadig opp, og delfiner følger ofte båten med lekne hopp. Plutselig koker havet av fiskeflak og vi har etter hvert blitt vant til å se den mektige havørna stupe ned etter sitt bytte. Jeg skulle også gjerne ha prøvd fiskelykken, men slik moro har vært forbudt lenge, blir jeg fortalt, så du får nok beholde rekorden din fra Lofoten i 2020, pappa!

Forleden dag la vi til kai i Sandnessjøen. På brygga ble vi møtt av et artig skue – de lokale gårdbrukerne hadde satt opp en hel markeds plass med sine beskjedne varer. Litt gulrot, noen småpoteter, en del produkter av villsau jeg var skeptisk til å kjøpe, men et godt utvalg av utmerket ost. De stakkars selgerne kunne nok trengt litt ekstra inntekter, for hverken klær eller tannhelse hadde visst fått plass i budsjettet. Men for en natur disse menneskene får leve i, den er uovertruffen og makeløs! Mange turister tar turen inn i nasjonalparkene, men siden alle former for motorisert ferdsel er forbudt, strekker ikke tiden til for oss denne gangen.

I skrivende stund befinner vi oss i Bodø. Jeg tror nok aldri jeg har sett en grønnere by. En gang i tiden har den vært kjent som «flybyen», og jeg synes å huske at dere beskrev en splitter ny flyplass den gangen dere var her, stemmer ikke det? Nå er disse arealene gitt tilbake til naturen og store reinflokker trives i området. Det var fascinerende å se hangarer, terminalbygg og gamle flykropper fylt av trær, planter og dyr. Jeg tok enda til bilde av ei elgku med to kalver som lå og døde under restene av et kampfly.

Men nå må jeg avsløre den største nyheten: Vi har vunnet loddtrekningen og er dermed to av bare 50 turister som får slippe inn i Lofoten i sommer. I morgen går vi ombord i seilbåten og setter kursen over den mektige Vestfjorden. Det sies at noe av naturen i Lofoten er i ferd med å komme seg, og selv om omgivelsene nok ikke kan måle seg med da dere var her, gleder vi oss enormt! Mange klemmer og hilsener fra Kurt og Kine i det høye nord!

Nordland har noe jordbruk og strengt kontrollerte fiskerier, for sjølberging står sterkt både som moralsk ideal og som offisiell politikk. Men havbruk i moderne forstand, med satsning på FoU og teknologi, eksisterer ikke lenger. Flere av kommunene signaliserte på 2030-tallet at oppdrettsselskapene var uønsket. Næringslivet har opplevd uklare og ustabile rammebetingelser, og de fleste bedrifter som fantes i 2020, har enten gått konkurs eller flyttet sørover. Kysten utgjør et delvis unntak. Turisme og cruisetrafikk i et visst omfang er tillatt, og grønt reiseliv er den meste utbredte og lønnsomme næringsvirksomheten i Nordland. En viktig årsak til at

næringsutviklingen går så tregt, er at myndighetene legger større vekt på rapportering og kontroll i henhold til miljø- og klimareguleringer, enn på å tilrettelegge for innovasjon og eksperimentering. Revisjon trumfer innovasjon. Det viktigste av alt er å ha de rette miljøholdningene.

I 2050 spiller byene en minimal rolle i Nordlands utvikling og arealpolitikk. Byene er ikke koblet ordentlig på den økonomiske utviklingen. Det finnes bare noen få og svake bygdesamfunn og tettsteder. Mange mener at Nordland er blitt et eneste stort museum.

Et balansert, bærekraftig Nordland

Nordlandsnetter anno 2050:

I 2050 har Nordland oppnådd en balansert og harmonisk utvikling i pakt med fylkets og regionsentrenes egenart, næringslivets interesser og befolkningens behov. Utviklingen er nå bærekraftig i vid forstand og i tråd med FNs bærekraftsmål.

Viktige kjennetegn:

Nordland har byer med kompakte sentrumsmiljøer og urbane kvaliteter

Byene pleier sine røtter og legger vekt på estetikk og design

Kjøpesentrene har menneskelige mål og befinner seg overveiende i bysentrum

Det er balanse mellom bruk og beskyttelse av naturressurser og kulturminner

Utviklingen skjer på grunnlag av regionale fortrinn og lokal kompetanse

Det er rom for både gamle og nye næringer

Kystsonen verdsettes av alle som en arena for næring, kultur og fritid

Klimaarbeidet handler om aktiv tilpasning og forebygging

Arealpolitikken gir strategisk retning!

«Ta fremtiden i favn om du kan»

Fremtiden er åpen. Nordlands fremtid kan males med et rikt spekter av farger. Vi har her antydnet noe av det som kan tenkes å kjennetegne den ønskede tilstanden i 2050, uten å gå i detalj om hva en slik tilstand vil innebære. Både for Nordland som helhet og for de enkelte regionsentrene og kommunenes del er det for tidlig å si hvordan et idealsamfunn i 2050 basert på FNs bærekraftsmål vil se ut. Det er nødvendig å bli enig om en felles virkelighetsforståelse og et felles ambisjonsnivå. Scenariene kan være en hjelp til å komme til større klarhet i utfordringene og til å identifisere de kritiske faktorene sett i et lengre tidsperspektiv.

Det er ønskelig at regionsentrene og kommunene får anledning til å arbeide systematisk med de langsiktige utfordringene, slik at arealpolitikken blir et verktøy for reell endring. Regionsentrene og kommunene må derfor få støtte til å drive med sin egen strategiske tenkning om hvordan ulike hensyn kan balanseres og hvilke prioriteringer som må gjøres på veien mot et bærekraftig samfunn. Regionsentrene og kommunene må selv få mulighet til å beskrive hvordan den ønskede tilstanden i 2050 ser ut. Bare slik vil målene bli opplevd som relevante, inspirerende og forpliktende. Se også pkt. 5 (konklusjoner og anbefalinger).

Figur 5: Et balansert, bærekraftig utvikling (Illustrasjon av Martin Losvik)

Implikasjoner for arealpolitikken og arealutviklingen i Nordland

FNs bærekraftsmål innebærer en grunnleggende og omfattende omstilling av hvordan samfunnet er organisert og hvordan ressurser utnyttes, fordeles og brukes. Bærekraftsmålene betyr samlet sett en ny retning, kanskje til og med det motsatte av «business-as-usual» i samfunnsplanleggingen. Det er åpenbart at mye av dagens politikk og praksis ikke er bærekraftig; overalt er det lett å se at økonomiske interesser og kortsiktige hensyn har gått på bekostning av miljømessig og sosial bærekraft. Samtidig har voksende velstand og økende bilbruk mange steder i Norge, også i Nordland, bidratt til byspredning og en haltende og tilfeldig arealutvikling.

En helhetlig tilnærming til arealpolitikken innebærer at arealbruk og arealutvikling må vurderes i et klart fremtidsperspektiv: Vil tiltakene bidra til å løse de store samfunnsutfordringene? Vil de bidra til å bekjempe klimaendringer, hindre tap av naturmangfold og redusere forskjeller og fattigdom? Disse vurderingene må gjennomsyre hva som gjøres både på kort og lang sikt. Bærekraftsmålene utfordrer vår evne til å tenke langsiktig og helhetlig og til å forutse konsekvensene av arealutviklingen for regionsentrene og kommunene i Nordland. Under (tabell 1) følger en oppsummering av hvilke implikasjoner de ulike scenariene og den ønskede tilstanden har for dagens dimensjoner i de arealpolitiske retningslinjene for Nordland (Nordland fylkeskommune, 2013).

Med utgangspunkt i de ulike fremtidsbildene vil det kunne være nyttig å vurdere om disse dimensjonene fremdeles er dekkende for arealpolitikken og om de i tilstrekkelig grad oppfanger behovene og kravene som FNs bærekraftsmål innebærer.

Drøfting av lærdommer: Hva forteller scenariene oss?

I de fire scenariene har vi hatt fokus på å reddykke hva situasjonen i Nordland kan være i 2050, gitt at ulike trender får dominere. Scenariene er ment som et utgangspunkt for refleksjon, diskusjon og meningsbrytning om hva som er viktig i arealpolitikken. Nordland er et mangslungent fylke, og de ulike byene og kommunene har ulike forutsetninger og interesser. Tanken med å presentere disse scenariene er å oppmuntre til en mest mulig åpen og fordomsfri diskusjon om hvordan det kan bli, med vekt på det store bildet. På grunnlag av en forståelse av hvordan viktige trender kan slå ut, vil det være mulig å drøfte mottrekk: Hvordan kan regionsentrene og kommunene, både sammen og hver for seg, møte trusler og gripe nye muligheter? Hvordan kan byene og tettstedene i Nordland utfylle hverandre? Hvordan kan kommunene og fylkeskommunen bruke FNs bærekraftsmål som en brekkstang for en mer forutseende og aktiv arealpolitikk? Hvordan bør den ønskede tilstanden i 2050, som vi her bare antydte, se ut?

Tabell 1: Oppsummering av scenarienes implikasjoner for arealpolitikken

	Scenario 1 Avfolket og gjengrodd	Scenario 2 Kolonisering 2.0	Scenario 3 Offentlig oksygen	Scenario 4 Friluftsmuseum	Ønsket tilstand: Nordlandsnetter anno 2050
By- og tettsteds-utvikling	Kraftig avfolkning, sentralisering og urbanisering rundt noen få byer	Én stor by (Bodø) Ensidig fokus på vekst, tap av matjord	Spredt bosetning og byspredning Byer preget av offentlige tilbud	Vern av matjord og natur bremser utvikling av byer Svake tettsteder	Byer basert på fortetting og utvikling av urbane kvaliteter
Klima og klima-tilpasning	Mye retorikk, manglende tilpasning og økt sårbarhet i praksis	Oppfattes som lite relevant og presserende Stadige kriser	En viss klimatilpasning etter pålegg fra nasjonale myndigheter og EU	I sentrum for all regional planlegging	Nullutslippssamfunn og plussbydeler, klimatilpasset og robuste bygg og infrastruktur
Naturressurser, kulturminner og landskap	Gradvis forfall Nordland gror igjen, flere rovdyr	Næringslivets behov trumfer andre hensyn	God beskyttelse, men «museum» Fokus på velferd og underholdning	Natur og kultur blir beskyttet, men i liten grad utnyttet	Balanse mellom bruk og beskyttelse av naturressurser og kulturminner
Nærings-utvikling	I enda sterkere grad råvareleverandør Kompetanse og kapital forsvinner	Rask, kortsiktig vekst, matjord forsvinner Noe turisme	Teknologi og offentlig sektor avgjør arbeidsplasser	Stagnasjon - noe utvikling jordbruk og havbruk, ellers svært lite	Grønn innovasjon basert på regionale fortrinn og lokal kompetanse Nye /gamle næringer
Kystsonen	Kystsonen bygges ut, til tross for offisielle mål	Konflikt lokale / eksterne krefter Utenlandske eiere i kystsonen	Kystsonen presses av fritidsaktiviteter	Kystsonen bevart, men ikke «lys i husan»	Kystsonen arena for kultur, næring og fritid
Kjøpesentrene	Noen få sentre utenfor byene	Megasentre Rask profitt teller mest	Spredte sentre betyr mye i manges sosiale liv materialisme	Ingen nye sentre	Ingen nye kjøpesentre, lavere forbruk og økt gjenbruk - også av eksisterende bygningsmasse

Hva er de viktigste barrierene for å kunne integrere bærekraftsmålene i regionsentrenes planlegging og planarbeid?

Ambisjonen om en helhetlig og bærekraftig tilnærming til arealbruk og -utvikling er ikke ny, noe formålsparagrafen i plan- og bygningsloven også gjenspeiler. Agenda 21, vedtatt på FN-toppmøtet i Rio de Janeiro i 1992, har satt sitt preg på planleggingen i en årrekke. Likevel er FNs bærekraftsmål, med tilhørende delmål og indikatorer, det første helhetlige forsøket på en konkretisering av hva bærekraftig utvikling innebærer. Gjennom den nye målstrukturen forbindes det globale med det lokale, og det står klart at det kun gjennom innsats fra lokale og regionale myndigheter er mulig å realisere Agenda 2030. Samfunns- og arealplanleggingen spiller nødvendigvis en helt sentral rolle, og kanskje bør en regional arealpolitikk som legger FNs bærekraftsmål til grunn, også inkludere retningslinjer for hvordan kommunenes arealbruk skal forholde seg til et målhierarki som strekker seg utenfor

tettstedet, kommunen, fylket og til og med nasjonen.

Kommunene har en viktig, kanskje avgjørende rolle i utviklingen, ikke bare i kraft av å være planmyndighet, men også fordi kommunene eier og driver mye av samfunnets infrastruktur. Uten kommunene vil det ikke være mulig å gjennomføre en bærekraftig omstilling. En bærekraftig samfunnsutvikling er avhengig av at kommunene som et minimum kan opprettholde dagens kapasitet og kompetanse innenfor arealutvikling og arealpolitikk. Kompleksiteten i oppgavene og samspillet mellom kommunalt, regionalt, nasjonalt og globalt nivå tilsier etter vårt skjønn at regionsentrenes planleggingskapasitet bør styrkes.

Bærekraftsmålene peker i flere retninger og gir ikke entydige svar på hva som er viktig. Målene må fortolkes, omsettes og relateres til ulike lokale og regionale kontekster.

I disse prosessene må den lokale forståelsen relateres tilbake til det globale nivået for kontrollere at man faktisk bidrar positivt, og for å godtgjøre at fremgang på ett målområde ikke har utilsiktede negative konsekvenser på et annet.

Hvordan kan NFK støtte kommunene i arbeidet med å integrere bærekraftsmålene i samfunns- og arealplanlegging?

Det finnes ingen enkel oppskrift på hvordan FNs bærekraftsmål kan relateres til lokal og regional planlegging. Likevel har FN kommet med anbefalinger om hvordan prosessen med å omsette målene til lokal handling, kan skje gjennom fem ulike steg (Global Taskforce of Local and Regional Governments, 2016, 2019). I veikartet for «lokalisering» av bærekraftsmålene, beskriver FN en tilnærming som innebærer å gå fra å skape engasjement og bevissthet omkring målene, gjøre dem regionalt og lokalt relevante, gjennomføre kartlegging av status og utarbeide planer og strategier, til å

iverksette konkret handling og rapportering for å kunne måle fremgangen. Å gjøre disse metodene kjent og tilgjengelig for kommunene, og samtidig bidra til å gjøre det enklere å navigere i mylderet av digitale ressurser og engelsk veiledningsmateriell, synes å være et skjæringspunkt hvor NFK kan støtte kommunenes arbeid med bærekraftsmålene på en virkningsfull måte.

Videre vil det trolig være nyttig for kommunene om NFK leder an i arbeidet med å tilpasse indikatorene som er utviklet på globalt nivå til forholdene i Nordland, og supplere arbeidet SSB allerede har gjort (SSB, 2018) på dette feltet. Som et ledd i arbeidet med revisjonen av arealpolitikken kan det være konstruktivt å starte med å relatere målene og utvikle indikatorene knyttet til arealbruk og arealutvikling.

Veien videre og anbefalinger

Scenariene kan brukes til å styrke bevisstheten om arealpolitikkenes betydning og de avgjørende utfordringene for regionsentrene. De oppfølgende møtene bør ha som uttalt formål å bidra til å skape oppslutning om en mer ambisiøs arealpolitikk basert på FNs bærekraftsmål.

Vi anbefaler at de fire scenariene og den ønskede tilstanden i neste fase drøftes direkte med aktørene i de ti regionsentrene i Nordland: Bodø, Narvik, Vestvågøy, Rana, Vefsn, Alstahaug, Brønnøy, Fauske, Sortland og Vågan. Det kan noteres at scenarier vanligvis utvikles i medvirkningsbaserte prosesser der ulike interessenter og berørte aktører deltar. Medvirkningen sikrer innsikt, forankring og engasjement. Medvirkningen sørger også for tverrfaglig tenkning og tilgang til presis kunnskap om lokale utfordringer.

Den beste formen for medvirkning vil derfor

være å la myndigheter og befolkning i de ti regionsentrene og kommunene få jobbe videre med innholdet i scenariene. Vi anbefaler at fylkeskommunen inviterer til en serie med profesjonelt fasiliterte verksteder. Det er naturlig å begynne med et større fremtidsverksted der alle ti regionsentre og kommuner er representert. Her kan man dels introdusere scenariene, dels få i stand diskusjoner om det store bildet for Nordland og fellesnevnerne for kommunene, og dels drøfte forventninger og behov knyttet til de nye arealpolitiske retningslinjene. Verkstedet kan vise hvordan man knytter sammen det kortsiktige og det langsiktige, gjennom metodisk arbeid med å utvikle gode mål. Det er viktig å sette søkelyset på hva det betyr å stå i spennet mellom internasjonale forpliktelser, nasjonale forventninger og lokale behov og muligheter.

Deretter bør det organiseres egne verksteder for hvert regionsenter eller hver kommune. På disse verkstedene vil det være mulig å lage skreddersydde opplegg hvor man kan gå i dybden på de enkelte regionsentrenes utfordringer og hvordan den ønskede tilstanden kan tenkes å se ut. Deltagerne bør derfor utfordres til å videreutvikle scenariene og beskrive den ønskede tilstanden med utgangspunkt i egne, spesifikke behov. Visjonære tanker må ha lokal grobunn. Målet må være at lokale aktører tar eierskap til den ønskede tilstanden og at beskrivelsen av denne tilstanden gjenspeiler lokalsamfunnets drømmer og ambisjoner.

Det er om å gjøre å få med både politisk og administrativ ledelse i dialogen om fremtiden og i konkretiseringen av hva bærekraftsmålene betyr for den enkelte kommune. Målgruppen for de lokale verkstedene kan således være formannskapene, evt. også gruppeledere i

kommunestyrene, og lederne i den kommunale forvaltningen (plan, utvikling, næring mv.). Det er også viktig å tenke gjennom hvordan man kan involvere næringslivet, virkemiddelapparatet og ulike befolkningsgrupper. Trolig vil det være lettere å vurdere hvordan dette kan skje, etter at de første verkstedene er gjennomført.

Til slutt, gitt at kommunene har hatt nytte av verkstedene, mener vi at fylkeskommunen bør samle trådene på et oppsummerende møte. Hovedmålet for dette møtet bør være å komme frem til et omforent syn på den ønskede tilstanden i 2050 og hva som må gjøres for å styrke den tverrsektorielle planleggingen og det regionale samarbeidet i Nordland. Møtet kan markere begynnelsen på en ny og dristigere arealpolitikk som viser vei til et mer bærekraftig samfunn.

Referanser

- Dietz, J. og Fagerheim, W. (2010). Foresight i Norge 2009. Mot et nytt kunnskapsfelt (rapport I) og Foresight i Norge. Aktørenes erfaringer med foresight (rapport II). Norges forskningsråd, Oslo.
- Dietz, J. og Solheim, A. (2013). Perspektiver på nord-norsk vekst: Fire framtidbilder om næringsutviklingen i 2030. Rapporten inngår i sluttrapporteringen fra «Kunnskapsinnhenting - verdiskaping i nord». Nærings- og handelsdepartementet, Oslo.
- Global Taskforce of Local and Regional Governments, UN HABITAT, & UNDP. (2016). Roadmap for localizing the SDGs: Implementation and monitoring at subnational level.
- Global Taskforce of Local and Regional Governments, & UCLG. (2019). Towards the Localization of the SDGs. Local and Regional Government's Report to the 2019 HLPF, Barcelona.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2019). Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023.
- Nordland fylkeskommune (2013). Fylkesplan for Nordland 2013-2050. Regional Plan. Mitt Nordland mi framtid.
- van der Heijden, Kees (2005) Scenarios: The Art of Strategic Conversation. John Wiley & Sons Ltd., Chichester, England.
- Ramirez, R. and Wilkinson, A. (2018). Strategic Reframing: The Oxford Scenario Planning Approach. The Oxford Planning Approach, Oxford University Press.
- IFF - Instituttet for fremtidsforskning (2008). Strategisk fremtidsforskning. København.
- SSB - Statistisk sentralbyrå (2018). Indikatorer til FNs Bærekraftsmål. Kartlegging av tilgjengelig statistikk i Norge for måling av FNs bærekraftsmål. Notat 2018/01. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. General Assembly 70th session.

Formålet med oppdraget har vært å utarbeide scenarier som tar for seg rammevilkårene for arealpolitikken i Nordland med 2050 som tidsperspektiv. Scenariene viser flere ulike fremtidige tilstander og hva disse kan bety for gjennomføringen av FNs bærekraftsmål. Scenariene skal bidra til bevisstgjøring og skape diskusjon i forbindelse med revidering av fylkets arealpolitikk. Scenariene er enkle og stiliserte, og skal være lette å ta i bruk i dialogen med interessenter.

NORDLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

Postboks 1490
N-8049 Bodø
Norge

Tlf: +47 75 41 18 10
nf@nforsk.no
www.nordlandsforskning.no

ISBN:
978-82-7321-784-4 (trykt)
978-82-7321-785-1 (digital)
ISSN-nr: 0805-4460